

РЕТРОСПЕКТИВА РОЗВИТКУ ЗАКОНОДАВСТВА ЄС ТА США У СФЕРІ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ

LEGISLATION DEVELOPMENT RETROSPECTIVE IN THE FIELD OF PERSONAL DATA

Старчук Є.В., аспірант юридичного факультету

Приватний вищий навчальний заклад «Європейський університет»

Стаття присвячена висвітленню актуальної теми розвитку інституту захисту персональних даних у світовому аспекті. Детально аналізується шлях розвитку юридичної думки та промови відомих представників світової спільноти щодо взаємовідносин держави з суб'єктами персональних даних. Проаналізовано ретроспективу розвитку державного регулювання захисту персональних даних в ЄС та США.

У статті приведено аналіз промови Джона Перрі Барлоу, який визнається основоположником Декларації незалежності кіберпростору, яка використовується дослідниками, як початкова ланка побудови безпечного відкритого світу, захищеного найсучаснішими криптографічними засобами. Проаналізовано також промови видатних діячів сучасності, серед яких Тімоті Кук, Камала Харріс, Едвард Сноуден, та інші.

Метою статті є показати злам парадигми історичної домінанти відкритості та загальнодоступності персональних даних, а також перенесення уваги на пріоритетність безпеки та захисту суб'єктів персональних даних.

Вважаємо, що сучасні реалії вимагають переоцінити шлях до тотальної відкритості персональних даних, особливо в цивільних правовідносинах, і зосереджуватися на пошуку балансу між захистом приватних інтересів та бажанням держави мати елементи контролю за суб'єктами персональних даних. Приклади такого переосмислення вже існують на сьогодні і аналізуються в даній статті, ключова роль приділена дослідженню рішення Суду ЄС від 22 листопада 2022 року, яке багатьма науковцями сприймається як початкова точка зміни судової і наукової парадигми щодо відкритості персональних даних.

Ця риторика викликає жваві наукові дискусії, водночас, ми пропонуємо більше детально вивчати довід розбудови правової доктрини в сфері захисту персональних даних в США, яка налічує вже більше ніж 200 річну історію свого розвитку і відрізняється детальним регулюванням кожної сфери використання персональних даних. В статті наведено приклади чинного законодавства США, яке регулює захист персональних даних різних категорій суспільства – дітей, водіїв, споживачів, пацієнтів, та інших.

Ключові слова: захист персональних даних, ретроспектива розвитку захисту персональних даних, зміна парадигми відкритості персональних даних.

The article is devoted to the coverage of the current topic development of the personal data protection institute in the global aspect. The path of development of legal opinion and speeches of well-known representatives of the world community regarding the state's relationship with subjects of personal data is analyzed in detail. The retrospective of the development of state regulation of personal data protection in the EU and the USA is analyzed.

The article provides an analysis of the speech of John Perry Barlow, who is recognized as the founder of the «Declaration of Independence of Cyberspace», which is used by researchers as the starting point for building a safe open world protected by the most modern cryptographic means. The speeches of prominent figures of our time, including Timothy Cook, Kamala Harris, Edward Snowden, and others, were also analyzed.

The purpose of the article is to show the breaking of the paradigm of the historical dominance of openness and general availability of personal data and the transfer of attention to the priority of safety and protection of subjects of personal data.

We think that modern realities require reassessing the way to total openness of personal data, especially in civil legal relations, and focusing on finding a balance between the protection of private interests and the state's desire to have elements of control over the subjects of personal data. Examples of such rethinking already exist today and are analyzed in this article, a key role is assigned to study the EU Court decision of the of November 22, 2022, which is perceived by many scientists as the starting point of a change in the judicial and scientific paradigm the openness of personal data.

This rhetoric causes lively scientific discussions, at the same time, we propose to study in more detail the evidence of the legal doctrine development in the field of personal data protection in the USA, which already has more than 200 years of history and is distinguished by detailed regulation of each area in a personal data use. The article provides examples of current US legislation that regulates the personal data protection of various categories in society – children, drivers, consumers, patients, and others.

Key words: personal data protection, a retrospective of the development of personal data protection, a change in the paradigm of openness of personal data.

Всі ми звикли до того, що питання актуалізації персональних даних та їх захисту почали виникати в суспільстві під час так званої «ери інтернету» та буму персональних комп'ютерів, який розпочався в 2000 роках. Цей період можна вважати початком формування ери інформаційного суспільства, коли інформація стала основним рушієм економічних процесів.

Водночас, реальні підґрунтя для закладання основних механізмів визначення та захисту персональних даних почалися закладатися ще після Другої світової війни, у документах, які засвідчували прагнення побудови вільного та демократичного повсякденного світу. Так, у ст. 12 Загальної декларації прав людини, прийнятої ще 1948 року, передбачений захист особистого життя кожної людини [1]. Це положення через два роки було підкріплено у ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, яким закріплено право на повагу до особистого життя та встановлено можливість його обмеження виключно через втручання, яке здійснюється згідно

із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб [2].

При цьому, історія розвитку законодавства в США дає певні можливості тлумачення більш раннього регулювання сфери персональних даних, ніж в Європі. Так, Конституція США була прийнята ще в 1789 році і не містить прямої вказівки на забезпечення захисту персональних даних [9], водночас знаменита промова бостонського адвоката Джеймса Отіса в лютому 1761 року [10, с. 148], в якій він заявляє про захист приватності власного будинку від ордерів на обшук, дає змогу істориками відраховувати від цього моменту реальну тенденцію до захисту приватності життя людини і громадянина.

Сучасна судова практика США розглядає Четверту поправку до Конституції США [3], в якій зазначено про право народу на недоторканість особи, помешкання, осо-

бистих документів і майна, як одну з гарантій забезпечення безпеки персональних даних.

Так, у справі *Maryland v. King*, 569 U.S. 435 (2013) Верховний суд аналізував співвідношення гарантій Четвертої поправки про конфіденційність з необхідністю втручання у неї через забезпечення процедур під час затримання підозрюваних. Суд в своєму рішенні зазначає, що «Розв'язування нерозкритих злочинів є благородною метою, але вона займає нижче місце в американському пантеоні благородних цілей, ніж захист наших людей від безпідставних обшуків правоохоронних органів. Четверта поправка має переважати» [3, с. 17].

Взагалі, цікавим є оцінка ретроспективи розвитку законодавства в цій сфері в США, оскільки вона дає змогу оцінити розвиток юридичної науки та послідовність законодавчої уваги до проблематики, чого ми, на жаль, не можемо простежити у вітчизняній історії.

Розвиток персональних даних в США пройшов декілька значущих історичних етапів, які пов'язані із прийняттям важливих законів, а саме:

1. Закону про кредитну звітність (Fair Credit Reporting Act, FCRA), який був прийнятий у 1970 році [11]. Цей закон регулює збір, збереження та використання персональних даних відносно кредитних звітів громадян. Він також встановлює правила щодо точності та приватності цих даних, а також визначає права споживачів щодо доступу до своїх кредитних звітів та виправлення помилок.

2. Першого закону про захист приватності (Privacy Act), прийнятий у 1974 році [12]. Цей закон встановив правила для збору, використання та розкриття персональних даних урядовими агентствами США. Він також надавав право громадянам на доступ та виправлення своїх персональних даних.

3. Закону про захист від електронної комунікації (Communications Assistance for Law Enforcement Act, CALEA), прийнятий у 1994 році [13]. Цей закон встановив обов'язок телекомунікаційним компаніям надавати доступ правоохоронним органам до персональних даних, які передаються через їх мережі.

4. Закону про захист персональних даних водіїв (Driver's Privacy Protection Act, DPPA), який був прийнятий у 1994 році [14]. Цей закон був прийнятий відповідно до рішення Верховного Суду, що визнав право на конфіденційність персональних даних водіїв. Закон обмежує доступ до персональних даних водіїв, зокрема, таких як ім'я, адреса та номер водійського посвідчення.

5. Закону про медичне страхування та переносимість (Health Insurance Portability and Accountability Act, HIPAA), прийнятий у 1996 році [15]. Цей закон встановив стандарти захисту медичної інформації пацієнтів, а також врегулював її обробку, передачу та конфіденційність.

6. Закону про дитячу онлайн-приватність (Children's Online Privacy Protection Act, COPPA), прийнятий у 1998 році [16]. Цей закон врегулював збір та використання персональних даних дітей, захищаючи їх приватність в онлайн-середовищі.

7. Закону про кібербезпеку (Cybersecurity Act), який був прийнятий у 2015 році [17]. Він спрямований на захист критично важливих інформаційних інфраструктур в США, включаючи персональні дані. Цей закон встановлює стандарти та заходи для запобігання кібератакам та захисту персональних даних в цифровому середовищі.

Ці історичні етапи в розвитку персональних даних в США свідчать про постійний процес законодавчого регулювання та забезпечення конфіденційності, безпеки та захисту персональних даних громадян у різних сферах життєдіяльності.

Водночас, значна кількість регулюючих норм не змогла забезпечити реальний захист прав та свобод громадян США. Ми маємо значну кількість промов відомих персо-

налій, які ставили під сумнів здатність держави виконувати свої обіцянки. Найвідоміші з них:

1. Промова Едварда Сноудена [18]. У 2013 році Едвард Сноуден, колишній співробітник Центральної розвідувальної служби США, розкрив інформацію про широкомасштабну масову систему збору персональних даних американськими розвідувальними службами. Його промови та розкриття викликали значну дискусію щодо приватності та обмеження прав на конфіденційність громадян.

2. Промова Елізабет Воррен про захист персональних даних [19]. У 2019 році Елізабет Воррен, сенатор США та кандидат на посаду президента, у своїй промові висловила обурення відносно збору та використання персональних даних великими технологічними компаніями. Вона закликала до прийняття суворих законів та регуляторних заходів для захисту приватності громадян.

3. Промова Тімоті Кука про приватність та безпеку даних [20]. У 2022 році Тімоті Кук, генеральний директор компанії Apple, у своїй промові підкреслив важливість приватності та безпеки персональних даних. Він заявив про зобов'язання Apple забезпечити конфіденційність даних своїх користувачів та протидіяти будь-яким спробам незаконного доступу до них.

4. Промова Камали Харріс про кібербезпеку [21]. У 2022 році Камала Харріс, віце-президент США, у своїй промові підкреслила увагу на загрози кібербезпеці та необхідність захисту персональних даних від кібератак. Вона закликала до зміцнення законодавства та співпраці між сектором приватного бізнесу, урядом і громадськістю для ефективного захисту персональних даних і запобігання кіберзлочинності.

5. Промова Джона Перрі Барлоу про приватність в цифрову епоху [4]. У 1996 році Джон Перрі Барлоу, засновник Electronic Frontier Foundation, у своїй промові «Декларація незалежності кіберпростору» наголосив на важливості приватності в цифрову епоху. Він висловив обурення з приводу нав'язливого збору персональних даних та позиціонував приватність як основне право кожного громадянина.

Декларація незалежності кіберпростору вимагає більш детального огляду, оскільки вона актуальна і на сьогодні, крім того, масовість поширення криптографічних інструментів та їх апологетів на сьогодні дозволяє називати цей документ своєрідною «декларацією незалежності». Можливо, саме технології блокчейну та криптографії і стануть тими засобами, які дійсно можуть забезпечити баланс між масовістю обігу приватних даних та їх конфіденційністю, оскільки криптографічний захист сьогодні в світі вважається найзахищенішим.

Основними положеннями Декларації незалежності кіберпростору [4] є:

1. Приватність і безпека: Декларація визнає важливість приватності та безпеки персональних даних в цифровому просторі. Вона закликає до захисту особистої інформації громадян та недопущення неправомірного доступу до неї.

2. Свобода висловлювання: Декларація гарантує право кожної людини на свободу висловлювання в кіберпросторі. Вона підкреслює значення свободи слова, обміну ідеями та доступу до інформації відкритого характеру.

3. Право на доступ до інформації: Декларація заявляє, що кожна людина має право на доступ до інформації та знань в цифровому середовищі. Вона визнає цифровий простір як засіб для поширення знань та стимулювання освіти.

4. Захист прав людини: Декларація закликає до захисту прав людини в цифровому просторі. Вона визнає важливість дотримання принципів рівності, справедливості та недискримінації в інтернеті.

5. Співпраця та глобальний характер: Декларація наголошує на необхідності співпраці між всіма прогресивними представниками людства для започаткування нового суспільного договору.

Хоча текст цієї Декларації достатньо революційний, і прямо вказує на неможливість держави впоратися з розвитком цифрового суспільства, на сьогодні ми вже бачимо перші прояви зміни парадигми відкритості та доступності персональних даних.

22 листопада 2022 року Суд ЄС прийняв рішення, яке багато хто вважає зміною парадигми відкритості персональних даних та перехід на новий рівень усвідомлення необхідності забезпечення персональної приватності та безпеки.

У 2015 році прийнято Директиву Європейського парламенту і Ради (ЄС) 2015/849 від 20 травня 2015 року «Про запобігання використанню фінансової системи для цілей відмивання грошей або фінансування тероризму, про внесення змін до Регламенту Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 648/2012 та про скасування Директиви Європейського Парламенту і Ради 2005/60/ЄС та Директиви Комісії 2006/70/ЄС» [5]. На підставі цієї директиви були розроблені національні закони, які запроваджували внесення даних про кінцевих бенефіціарних власників компаній та їх оприлюднення.

Таке оприлюднення даних і стало підставою для подачі позову власником компанії до суду, з метою обмежити доступ до інформації про такого власника. Однак місцевий суд зауважив, що можливо має місце втручання в права, які гарантовані Хартією ЄС про основні права (надалі – Хартія), і тому звернувся до Суду ЄС щодо тлумачення положень Директиви 2015/849.

Під час прийняття рішення, суд ЄС виходив із позицій, що громадський доступ до інформації про бенефіціарну власність дозволяє громадянському суспільству, зокрема пресі чи організаціям громадянського суспільства, краще перевіряти інформацію, а також сприяє збереженню довіри до цілісності ділових операцій і фінансової системи. Це може сприяти боротьбі з неправомірним використанням корпоративних та інших юридичних осіб і правових угод для цілей відмивання грошей або фінансування тероризму, як шляхом сприяння розслідуванням, так і через вплив на репутацію, враховуючи, що будь-хто, хто міг вступати в операції, знає про особу бенефіціарного власника. Це також сприяє своєчасній та ефективній доступності інформації для фінансових установ, а також органів влади, включаючи органи третіх країн, які беруть участь у боротьбі з такими злочинами. Доступ до такої інформації також допоміг би розслідуванням відмивання грошей, пов'язаних предикатних злочинів і фінансування тероризму.

Водночас, судом було встановлено що, з метою забезпечення пропорційного та збалансованого підходу та гарантування прав на приватне життя та захист персональних даних, держави-члени повинні мати можливість передбачити винятки щодо розкриття через реєстри інформації бенефіціарної власності та доступу до такої інформації, у виняткових обставинах, якщо така інформація наражатиме фактичного власника на непропорційний ризик шахрайства, викрадення, шантажу, вимагання, переслідування, насильства або залякування. Держави-члени також повинні мати можливість вимагати онлайн-реєстрацію для ідентифікації будь-якої особи, яка запитує

інформацію з реєстру, а також сплату плати за доступ до інформації в реєстрі.

Цікавим фактом є те, що суд у своєму рішенні послався на положення GDPR (Загальний регламент по захисту даних) [6], зазначивши, що GDPR застосовується до обробки персональних даних відповідно до Директиви. Як наслідок, фізичні особи, чії персональні дані зберігаються в національних реєстрах як бенефіціарні власники, повинні бути проінформовані відповідним чином. Крім того, слід надавати доступ лише до актуальних особистих даних, які відповідають фактичним бенефіціарним власникам, а бенефіціарів слід інформувати про їхні права відповідно до чинної законодавчої бази захисту даних Союзу... та процедури, що застосовуються для реалізації цих прав. Крім того, щоб запобігти зловживанню інформацією, що міститься в реєстрах, і збалансувати права бенефіціарних власників, держави-члени можуть вважати за доцільне розглянути питання про надання інформації, що стосується особи, яка запитує, разом із правовою основою для її запити про власника. [8]

Основна суть судового рішення зводиться до аналізу гарантій Хартії [7], закріплених у статтях 7 і 8, під час розгляду яких, суд встановив, що інформація, прямо згадана у другому абзаці статті 30(5) Директиви 2015/849 зі змінами, може бути поділена на дві різні категорії даних: перша містить дані, що стосуються особи бенефіціарного власника (ім'я, місяць і рік народження та національність), а друга містить економічні дані (характер і розмір бенефіціарного інтересу).

У той час як другий абзац статті 30(5) Директиви 2015/849 із внесеними поправками не містить вичерпний перелік даних, до яких будь-який член загальної громадськості може отримати доступ, а третій абзац статті 30(5) додає, що держави-члени мають право надавати доступ до додаткової інформації, факт залишається фактом, що відповідно до статті 30(1) лише «адекватна» інформація щодо власників-бенефіціарів та бенефіціарних інтересів, які вони мають, може бути отримана, збережена та, отже, потенційно доступна для громадськості, з виключенням інформації, яка належним чином не пов'язана з цілями цієї директиви.

Таким чином, в результативній частині рішення [8], суд встановив, що поправки, які передбачають, що держави-члени повинні забезпечити інформацію про бенефіціарну власність компаній та іншої сторони усі організації, зареєстровані на їхній території, доступні в будь-якому випадку для будь-якого представника широкої громадськості, є недійсними.

Вважаємо, що такий підхід повністю відповідає балансу інтересів держави та суспільства, оскільки з одного боку, захищається приватне життя громадянина, а з другого боку, держава за належним запитом, передбаченим відповідною національною процедурою, може отримати всю необхідну інформацію про власника компанії.

Зазначене рішення суду кинуло виклик подальшому розвитку побудови системи відкритості та загальнодоступності персональної інформації, що автор вважає цілком логічним та поміркованим.

ЛІТЕРАТУРА

1. Загальна декларація прав людини. Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року.
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини). Рада Європи. 04.11.1950 року.
3. Supreme court of the United States, MARYLAND v. KING, No. 12–207. Argued February 26, 2013–Decided June 3, 2013.
4. A Declaration of the Independence of Cyberspace: веб-сайт. URL: <https://www EFF.org/cyberspace-independence> (дата звернення 10.07.2023).
5. Директива Європейського парламенту і Ради (ЄС) 2015/849 від 20 травня 2015 року «Про запобігання використанню фінансової системи для цілей відмивання грошей або фінансування тероризму, про внесення змін до Регламенту Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 648/2012 та про скасування Директиви Європейського Парламенту і Ради 2005/60/ЄС та Директиви Комісії 2006/70/ЄС» (ОВ L 141, 05.06.2015, с. 73).

6. General Data Protection Regulation. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/es-2016679.pdf>. (дата звернення 10.07.2023).
7. Хартія основних прав Європейського Союзу: [пер. А. Пендак] Ніццький договір та розширення Європейського Союзу. К., 2001. 124 с.
8. Рішення суду ЄС в об'єднаних справах C-37/20 and C-601/20, 22 November 2022. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX:62020CJ0037>. (дата звернення 10.07.2023).
9. The Code Of Laws Of The United States Of America. URL: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/USCODE-2011-title1/pdf/USCODE-2011-title1.pdf> (дата звернення 10.07.2023).
10. Володимир Титов. Філософсько-політичні та філософсько-правові погляди Джона Адамса. Філософські обрії, 2009, № 22.
11. Fair Credit Reporting Act, FCRA. URL: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/STATUTE-84/pdf/STATUTE-84-Pg1114-2.pdf> (дата звернення 10.07.2023).
12. Privacy Act. URL: <https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/STATUTE-88/pdf/STATUTE-88-Pg1896.pdf> (дата звернення 10.07.2023).
13. Communications Assistance for Law Enforcement Act, CALEA. URL: <https://www.congress.gov/103/bills/hr4922/BILLS-103hr4922enr.pdf> (дата звернення 10.07.2023).
14. Driver's Privacy Protection Act, DPPA. URL: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/18/2721> (дата звернення 10.07.2023).
15. Health Insurance Portability And Accountability Act. URL: <https://www.govinfo.gov/app/details/CRPT-104hrpt736/CRPT-104hrpt736> (дата звернення 10.07.2023).
16. Children's Online Privacy Protection Rule («COPPA»). URL: <https://www.ftc.gov/legal-library/browse/rules/childrens-online-privacy-protection-rule-coppa> (дата звернення 10.07.2023).
17. Cybersecurity Information Sharing Act. URL: <https://www.congress.gov/bill/113th-congress/senate-bill/2588> (дата звернення 10.07.2023).
18. Edward Snowden. The guardian: веб-сайт. URL: <https://www.theguardian.com/world/interactive/2013/nov/01/snowden-nsa-files-surveillance-revelations-decoded#section/2> (дата звернення 10.07.2023).
19. Elizabeth Warren. The Verge: веб-сайт. URL: <https://www.theverge.com/2019/3/8/18256032/elizabeth-warren-antitrust-google-amazon-facebook-break-up> (дата звернення 10.07.2023).
20. Infobae. Тім Кук, генеральний директор Apple, критикував компанії, які «шахють дані про деталі життя людей»: веб-сайт. URL: <https://www.infobae.com/ua/2022/04/13/tim-cook-apples-ceo-criticized-companies-that-mine-data-on-the-details-of-peoples-lives/> (дата звернення 10.07.2023).
21. Reason. Is Kamala Harris Serious About Privacy Rights? веб-сайт. URL: <https://reason.com/2022/05/09/is-kamala-harris-serious-about-privacy-rights/> (дата звернення 10.07.2023).